

Reflexions per a la postpandèmia a Ca Revolta

PENSANT LA RECONSTRUCCIÓ III

El món de l'economia i el món de la vida

Per Paco Torres, sociòleg, Universitat de València, membre de Ca Revolta

Ara es parla de tornar a la normalitat i reactivar l'economia. Això és necessari i imprescindible en l'immediat. Tanmateix aquest text defensa no tornar a l'anterior normalitat; a curt termini, això és inevitable, caldria treballar a mig termini, però, per anar construint un altre món de l'economia i, en relació amb ell, un altre món de la vida.

D'on venim. La nostra normalitat

Des de fa tres dècades, amb els lògics alts i baixos, la nostra taxa de temporalitat, un indicador d'ocupacions de mala qualitat, es situa al voltant del 30% del total de treballadors i treballadores, el doble que la mitjana de la UE. Els més afectats els joves, les dones i els immigrants. Igualment, tant en períodes d'expansió econòmica com en períodes de recessió, la nostra taxa d'atur dobla sistemàticament a la de la UE. Abans de la pandèmia, en 2019, un 14,5% d'atur en Espanya per un 6,3% de la UE, i també sobrerrepresentats joves, dones i immigrants. Els perfils de les trajectòries laborals precàries.

Des dels anys 90 del segle passat, el model de desenvolupament espanyol s'ha basat en sectors com turisme, construcció, hostaleria i una part dels serveis, sectors intensius en mà d'obra i amb productes d'escàs valor afegit (poca tecnologia incorporada). Sols una dada: mentre la indústria suposa el 14% del PIB espanyol,

sense comptar la construcció, a Alemanya representa el 22%. Són sectors que els economistes anomenen com procíclics, quan l'economia va bé creixen molt, quan hi ha crisis la seua davallada és molt més important. Aquesta estructura econòmica, el gran pes en termes d'ocupació i activitat d'aquest tipus de sectors, explica en bona mesura els nostres diferencials amb la UE en temporalitat, treballs de mala qualitat i de major impacte de les crisis econòmiques, com la de 2008-2014 i ara la generada per la pandèmia.

Uns altres problemes més de fons són compartits, amb més o menys intensitat, amb la resta de la Unió Europea. La globalització neoliberal, la reducció del pes de la indústria i les successives reformes laborals regressives, ha generat una dualització del mercat de treball. Per un costat, una minoria important de treballs qualificats, amb bones condicions, contractes fixes i que garanteixen una seguretat social i vital; per un altre costat, una majoria de treballs pocs qualificats, amb males condicions, inestabilitat, i que conformen trajectòries precàries, laborals i vitals. Tanmateix, és aquesta majoria precària la garant de la marxa econòmica i, com hem vist amb la pandèmia, del funcionament dels sectors essencials per a la vida (cura, atenció i aprovisionaments). Aquesta polarització del mercat de treball i les continuades reformes del sistema tributari en contra de les rendes del treball, no sols ha disparat la desigualtat des dels inicis del segle XXI sinó que ha generat el fenomen del "treballadors pobres", homes i dones que tenen una ocupació, treballen, però amb uns ingressos i una inseguretat que no els garanteix afrontar les despeses ordinàries del que considerem una vida normal. La globalització neoliberal ha anat de la mà amb un altre procés, el de la creixent financiarització de l'economia. Des de fa dues dècades, el sector que marca la pauta i determina la marxa de l'economia és el de les finances globalitzades, en bona part especulatives. "Els mercats", com coneixem el sector financer globalitzat, marcaren les polítiques d'austeritat front a la crisi de 2008, ofereixen grans avantatges per al capital: taxes molt més altes de rendibilitat que qualsevol altre sector econòmic, sense control dels Estats i, menys encara, de les debilitades organitzacions de treballadors. Això ha portat a un altre fenomen, l'autonomització de les finances de l'economia real, aquella que fa productes tangibles (siguen cotxes o ordinadors), i de la vida de la gent.

La financiarització de l'economia es pot veure com l'eixida adoptada pel neoliberalisme com a forma de restablir una alta taxa de benefici i també com una nova fase d'un procés secular. Com explicà Polanyi al seu llibre *La gran transformació*, el sorgiment del capitalisme va comportar la creació de la societat de mercat on l'economia s'autonomitzava d'altres esferes de la vida social. Això va representar l'inici de dinàmiques que s'han exacerbant al passar els segles: del desmantellament d'altres formes d'organització social i de regles cíviques d'interdependència social, de l'explotació de la natura com domini d'on extraure matèries i abocar deixalles i del desinterés per les formes de reproducció social, on

la connexió capitalisme i patriarcat va recrear amb noves formes la posició subordinada de les dones.

Construir una altra normalitat

Els ERTO, les ajudes a autònoms i empreses, entre altres mesures, han paralytitzat de moment les gravíssimes conseqüències econòmiques i socials del gran tancament que ha suposat la pandèmia. Cal tornar a l'activitat econòmica quan siga possible. Tanmateix aquesta tornada ha de suposar l'adopció de mesures a curt, mitja i llarg termini, per no tornar als aspectes més negatius de la vella normalitat, treballant amb tres orientacions vinculades entre si: un model econòmic més sòlid, menys dependent de la globalització neoliberal i menys desigual; una activitat econòmica i uns estils de vida més respectuosos amb la natura, conscients dels seus límits i de la crisi ecològica que patim; i un conjunt de mesures econòmiques, de serveis i socials, que facen factible una real igualtat entre homes i dones. En resum, reorientar les actuals relacions entre el món de l'economia i el món de la vida.

Cal embridar la financiarització globalitzada de l'economia, i en particular la seua vessant especulativa, amb mesures proposades des de fa temps com la prohibició de mecanismes típicament especulatius (com les vendes a curt en borsa), la implantació d'un impost sobre les operacions financeres, l'anomenada taxa Tobin, i un major control sobre els moviments de capital, entre altres mesures. En destacaria dues. Una, la prohibició d'ajudes públiques als bancs i grans empreses amb companyies subsidiàries radicades en paradisos fiscals. Una altra: cal tornar a la separació legal entre la banca comercial, on la gent corrent tenim els nostres diners, i la banca financera, la que juga en borsa, com a forma de prevenir les bombolles especulatives, reorientar crèdits a l'economia real i limitar el poder del gran capital. Aquesta mesura es va adoptar, primer als Estats Units i després a Europa, arran del Gran Crack de 1929, però es va anul·lar a mitjans dels anys 90 del segle passat, amb el triomf de l'orientació neoliberal.

Cal expandir la inversió social i l'ampliació de l'ocupació derivada de l'Estat de benestar, ara mateix 7 punts per baix a Espanya de la mitjana de la UE. La necessitat d'enfortir el sistema públic de sanitat, particularment la xarxa primària, sembla clara per a tothom. Quelcom semblant es pot dir de l'ensenyament, els serveis socials i l'habitatge social públic. Per assenyalar sols un exemple: una de les mesures més positives anunciades pel govern, l'ingrés mínim vital, és impossible d'aplicar adequadament com a eina de millora social per part de l'esquifit sistema de serveis socials actual. Una altra part d'inversió i d'ocupació haurien de ser els serveis a les famílies enfortint el sistema de cura dels majors i de dependència així com creant una xarxa pública d'escoletes infantils, ampla i gratuïta, per raons múltiples. No sembla factible acabar amb la doble jornada de les dones i el seu endarreriment en diversos indicadors econòmics (temporalitat,

contractes a temps parcial, curses professionals) sinó adoptem mesures estructurals de tipus social.

Una altra línia implica modificar el nostre model de desenvolupament econòmic, reequilibrar la importància dels diferents sectors i les seues formes de fer. No podem continuar depenent, en termes d'activitat i d'ocupació, del turisme, l'hostaleria i la construcció. Això ens aboca a un mercat de treball fortament polaritzat, gran dependència de l'exterior i un impacte desproporcionat de les crisis cícliques.

A nivell industrial i de bona part dels serveis no es pot continuar estant sota llargues cadenes de producció globalitzades en mans d'empreses multinacionals i les seues estratègies de deslocalització, externalització i subcontractació. Més encara, atesa la nostra posició subordinada com país a nivell global. Cal una decidida aposta per enfortir el teixit industrial propi que, sense descuidar la vessant exportadora, s'orienta al mercat interior, amb producció de major valor afegit i ocupació de qualitat, i estratègia de transició ecològica. Per dir-ho, en poques paraules: menys automòbils i més respiradors.

Cal ajustar el model actual de construcció dedicat a l'obra nova, el segon habitatge i les grans infraestructures, i orientar-ho a la reconversió d'edificis, més eficients energèticament, la construcció d'habitatge social i la renovació de les infraestructures més necessàries, social i ecològicament. Menys AVE, més xarxa de trens de proximitat i un sistema de transport de mercaderies per tren.

En la nostra estructura econòmica, l'actual pes del turisme no és bo. No es tracta de renunciar al turisme, atès que tenim com a país grans atractius, però cal redimensionar-lo i canviar el model. L'actual, de turisme massiu, treballadors i treballadores –com les *kellys*— precàries i mal pagats, i destrossa de la costa i d'altres paratges naturals, no és sustentable socialment i ecològicament. A més, com la construcció, és un sector procíclic amb greus dificultats al menor índex de recessió econòmica i/o dificultats socials. El nostre paper econòmic dins de la UE no potser els de cambrers i cambreres de la resta d'Europa. En aquest sentit, caldran mesures d'ajustament, selecció d'ofertes turístiques i reconversió en altres sectors d'una part dels seus treballadors i treballadores actuals.

En termes generals, en tots aquests sectors, cal primer la producció de bens i serveis de proximitat –a nivell autonòmic i estatal— que garantisca l'aprovisionament en moments difícils, com hem tingut durant la pandèmia, permeta l'eliminació d'intermediaris inútils, reduïska la petjada ecològica i possibiliti condicions més favorables pels productors (agricultors, petites i mitjanes empreses...)

Aquestes orientacions no suposen, sols, adoptar mesures de tipus econòmic, polític i social. Impliquen també al conjunt de la població i als nostres estils de vida. Abandonar la cultura del gran centre comercial perifèric, com el lloc privilegiat de consum i d'oci, amb l'automòbil com a mitjà de transport imprescindible, i

substituir-la per una cultura de comerç de proximitat, de vida de barri i també dels centres de les ciutats.

València, 22 de maig de 2020